

פרק תשיעי - המקבל שדה מחבירו

השוכר פועל כדי שיטרח ויזרע ויקצור בשדהו, על מנת שיקבל את שכרו מהיבול שתוציא השדה לפי אחוזים, אם תוציא הרבה יקבל הרבה ואם מעט יקבל מעט, נעשה הפועל כשותף של בעל הבית ביבול השדה, והוא הנקרא **אריס**.

בפרק זה מדובר באריס המביא את הזרעים משלו, ומשום כך נעשה האריס כבעל השדה, שנוטל את כל היבול, והוא משלם ממנו לבעל הבית למחצה לשליש ורביע מן היבול, כפי שקבעו ביניהם. נמצא שבעל הבית הוא הנוטל לפי אחוזים, ואילו הפועל נוטל את כל השאר.

אך אם סיכמו ביניהם שיקבל הפועל את שכרו בסכום קצוב מראש, נעשה הפועל **שכיר** של בעל הבית, ואז אין לו חלק בגוף השדה.

וכן אם רצה הפועל לקבל את שכרו בסכום קצוב של פירות, הוא נקרא **חוכר**, ודינו שווה בכל דבר לשוכר.

מבואר בתוספתא [דמאי ו]: מה בין שוכר לחוכר? שוכר - במעות, חוכר - בפירות.

בגמרא מבואר, שמלבד שתי המשניות הראשונות, אין דינים שבהם שווים חוכר ושוכר לקבלן אריס, והמשנה העוסקת בחוכר אינה עוסקת באריס, וכן להיפך.

המקבל שדה מחבירו לעבוד בה, לזרעה ולקצור את פירותיה, בין אם קיבלה באריסות, על מנת לקבל שכר לפי כמות היבול, ובין אם קיבלה בשכירות, על מנת לקבל סכום קצוב בדמים, או בחכירות, על מנת לקבל סכום קבוע בפירות,

מקום שנהגו הפועלים לקצור את השיבולים בעזרת מגל, ועל ידי כך נשארים שורשי התבואה בקרקע, יקצור במגל!

מקום שנהגו **לעקור את השיבולים** ביד עם השרשים, **יעקור!**

מקום שנהגו **לחרוש אחריו**, לאחר הקצירה או העקירה כדי שימותו שרשי העשבים הרעים, **יחרוש אחריו!**

הכל כמנהג המדינה. כשם שחולקין בעל הבית והאריס למחצה לשליש ולרביע בתבואה, כך חולקין בתבן הגדל עם התבואה ונקצר עם השיבולים, **ובקש** הנשאר בארץ לאחר הקצירה.

דין זה לא שייך אלא באריס שהוא חולק בכל השבח שתוציא השדה כפי השיעור שישכם עם הבעלים, אבל חוכר נוטל הכל לעצמו אלא שמעלה לבעל השדה שיעור קצוב ממה שתוציא השדה, רש"י.

כשם שחולקין בעל הבית והאריס **בין**, בענבים, כך הם **חולקין** **בזמורות** הענפים שנקצו מהגפן,

ואף **בקנים**, שעליהם סומכים את הגפנים, חולקים, אף על פי שאינם חלק מהשבח של הקרקע, ובגמרא מפרש שהטעם לכך הוא מפני ש**שניהם מספקין את הקנים**.

המקבל שדה מחבירו בחכירות, **והיא בית השלחין**, שנובע בשדה מעין של מים, ויש מעלה מיוחדת בשדה שכזאת, כיון שהיא שדה יבשה, שאינה מסתפקת במי גשמים אלא צריך גם להשקותה, ולכן, הימצאותו של המעין בתוכה מאפשרת את ההשקאה ללא טירחה מרובה. ¹⁴

בכל מקום "בית השלחין" פירושו, שדה שצריכה תוספת השקאה למי הגשמים. אבל כאן הכונה היא לשדה שיש מעין בתוכה.

או שקיבל על עצמו לעבוד ב"שדה לבן" שהיא **בית האילן**, שדה תבואה שיש בה אילנות, והיא עדיפה בעיניו מכל שדה אחרת, משום שיוכל לאכול גם חלק מפירות האילן, הגדלים בה, ללא טירחה, בנוסף על תשלום עבודתו בשדה.

ולאחר שהתחיל לעבוד בה, **יבש המעין** של שדה בית השלחין, ונקצץ **האילן** של שדה בית האילן.

כיוון שלא פירש המקבל במפורש שקיבל את חכירת השדה בגלל המעין או בגלל האילן שבתוכה, **אינו מנכה לו**, המקבל אינו מפחית **מן חכורו**, ממה שנתחייב להעלות בסיום העבודה לבעל השדה, אלא ישלם כפי שהסכימו בתחילה.

אבל **אם אמר לו המקבל בפירוש: חכור [החכר] לי שדה בית השלחין זו, או שדה בית האילן זה**, שגילה דעתו שבעבור המעין או האילן שבשדה הוא לוקח את השדה הזאת דוקא כדי לעבוד בה,

ולאחר זמן **יבש המעין, ונקצץ האילן, מנכה לו** המקבל **מן חכורו** שנתחייב להעלות לבעל השדה, משום שהתנה המקבל את קבלת השדה בכך שיהיה בה מעין או אילן. וכיון שלא קיבל את מה שהתנה, אינו חייב להעלות לבעל הבית את כל הסכום שנתחייב לו, אלא מנכה לו כשיעור תוספת העבודה שנוספה לו מהתייבשות המעין, או את הפסד הפירות מקציצת האילן.

המקבל שדה מחבירו לעובדה ולטפל בה, ולחלוק ביבול כאריס, למחצה לשליש ולרביע, **והובירה** - לא חרש בה המקבל, ולא זרעה, ונעשית שדה בור.

שמין אותה, כמה היתה ראויה לעשות אילו היה מעבדה האריס כראוי, **ונותן לו** האריס מחצה או שלישי או רביע מהשומא.

לפי **שכך כותב לו** האריס לבעל השדה בשטר האריסות, בשעה שמקבל עליו את האריסות: **אם אוביר**, אניחנה שדה בור, **ולא אעביר**, לא אעבדנה כראוי, **אשלם במיטבא**, כפי מה שהיתה ראויה לעשות במיטבה:

המקבל שדה מחבירו בחכירות, על מנת לתת לבעלים סכום קצוב מהתבואה לשנה, הרי אם היה זה במקום שנהגו לנכש אחר הקצירה את העשבים הרעים מתוך התבואה **ולא רצה** החוכר **לנכש**.

ואמר לו החוכר לבעלים: **מה איכפת לך** בכך שאיני מנכש ויכחישו העשבים את יכול החיטים? והרי אתה אינך מפסיד בזה, **הואיל ואני נותן לך את חכירך** כפי שסיכמנו!

משנתנו מירי דוקא בחכירות שיש לחוכר לשלם סכום קצוב, אבל באריס, כל נזק שיש בתבואה ניזוק ממנו גם בעל השדה ובודאי שחייב לנכש. רש"י.

אין שומעין לו, וחייב לנכש, **מפני שיכול המחכיר לומר לו: למחר**, בשעה שתסיים את חכירותך, **אתה יוצא ממנה**, והרי היא מעלת לפני עשבים.

המקבל שדה מחבירו באריסות, על מנת שיטרח ויטפל בשדה ויתן לבעל הבית מחצה או שליש או רביע מהיבול שתוציא השדה והשאר יטול לעצמו, **ולא עשתה** השדה כי אם מעט תבואה, ומתוך כך האריס אינו רוצה לטפל בה, מאחר שאין בה כדי צרכו, אחר שיחלוק עם בעל הבית,

אם יש בה תבואה בשיעור **כדי** שאפשר לאסוף ולהעמיד כרי, **חייב האריס לטפל בה**. ובגמרא יתבאר מהו שיעור זה.

אמר רבי יהודה: הרי אינו דומה קושי טיפולה של שדה קטנה לטיפוליה של שדה גדולה ו**מאי** שייך לתת לכל השדות **קצבה בכרי**?!

אלא, אמר רבי יהודה: **אם יש בה כדי נפילה**, אם גדלה תבואה כשיעור הזרע ש"הפיל" וזרע בה, והיינו, שיכול לחזור ולזרוע את השדה מהחיטים שגדלו בשנה הזאת, כדי שתצמח מהם תבואה בשנה הבאה, **חייב האריס לטפל בה**.

המקבל שדה מחבירו בחכירות על מנת שיעלה לבעל הבית סכום קצוב מהתבואה בסוף השנה והשאר יטול לעצמו,

ואחר שזרע וצמחה, **אכלה חגב, או נשדפה**, נפלו הגרעינים מן השיבלים על ידי רוח סערה, הרי **אם מכת מדינה היא**, לפי שלקו כל השדות מסביבה, **מנכה**, מפחית **לו** החוכר לבעל השדה, **מן** השיעור שפסק עמו **בחכורו**.

רש"י פירש שרק בחוכר שייך לומר שינכה לו מחכירותו משום שהחוכר מפסיד אבל באריס לא שייך "לנכות"

ממה שסיכם עם בעל השדה, משום שכל ההסכם ביניהם הוא לחלוק לפי מה שיגדל, וכן כתבו התוספות [קג ב]

ואם אינה מכת מדינה, לפי שלא ניזוקו שאר השדות מסביבה, אלא רק היא, יכול המחכיר לומר לחוכר: מזלך גרם את השידפון! ולפיכך **אין מנכה לו מן חכורו** שנתחייב לבעלים.

רבי יהודה אומר: אם קיבלה החוכר הימנו על מנת שישלם בסוף השנה במעות, בין כך ובין כך, אפילו אם היתה מכת מדינה, **אינו מנכה לו מחכורו**:

המקבל שדה מחבירו בחכירות בעשרה כור חטים לשנה, ולקתה השדה בשידפון, נותן לו החוכר את חכורו שהתחייב לו מתוכה,

וכן אם היו חטיה יפות מן הרגיל, **לא יאמר לו החוכר: הריני לוקח מן השוק חטיין** רגילים כדי לשלם לך את חכורך, **אלא נותן לו מתוכה**:

המקבל שדה מחבירו בחכירות על מנת שיעלה לבעל השדה מן התבואה שיעור קצוב לשנה, ואמר לו בעל השדה לזרעה **שעורים, לא יזרענה חטים**, מפני שהם מכחישים את הקרקע יותר מן השעורים.

רש"י פירש שמשנתנו מירי דוקא בחוכר אבל באריס אמרינן לעיל [קד ב] שאין רצונו של הבעלים שישנה משום שאומר ניחא לי שתכחוש ארעא ולא תכחוש מרא.

ואם קיבלה על דעת לזרעה **חטים, יזרענה שעורים**, שעל ידי כך מרויח הבעלים שלא תיכחש שדהו.

רבן שמעון בן גמליאל אוסר.

וכן אם קיבלה לזרעה **תבואה לא יזרענה קטנית**, שמכחשת את השדה יותר מהתבואה. אבל אם קיבלה לזרעה **קטנית, יזרענה תבואה**.

ורבן שמעון בן גמליאל אוסר:

המקבל שדה בחכירות מחבירו, שקיבל על עצמו לעבוד בשדה ולקצור את התבואה על מנת ליטול בשכרו סכום קצוב מהתבואה לעצמו בשכר עבודתו, אם היתה תקופת השכירות **לשנים מועטות**, פחות משבע שנים, **לא יזרענה החוכר פשתן**, מפני שזריעת פשתן מכחישה את השדה לשבע השנים הבאות, ועליו להחזיר את השדה בתום החכירות באותו מצב שהיתה בשעה שקיבלה.

רש"י נקט שמשנתנו עוסקת בחוכר דווקא, שהרי אריס יכול לזרוע כרצונו מפני שהבעלים חולקים בפשתן שיזרע.

וכן **אין לו לחוכר חלק בקורות** הגדלים בעץ **השקמה**, הוא אילן סרק המוציא כל שבע

שנים קורות הראויות לבנין. משום שאם יקח לעצמו מהקורות, נמצא שבסיום תקופת החכירות יהיו עצי השקמה קטנים יותר מגודלם בשעת קבלת החכירות, ומן הדין שיחזיר החוכר את השדה לכל הפחות באותו מצב שקיבלה.

הילכך גם אם הגיעו עצי השקמה עד תכלית גידולם בעודו עובד בשדה, אין לו חלק בהם, לפי שלא ירד לשדה על דעת ליטול מהם.

אבל אם **קיבלה הימנו לשבע שנים, שנה ראשונה יזרענה פשתן** ולאחר שבע שנים תשוב להיות משובחת כפי מה שהיתה בשעה שקיבלה, אבל בשנה השניה אינו יכול לזרעה פשתן.

וכן אם ירד לשבע שנים, **יש לו חלק בקורות שקמה** שגדלו בשנה הראשונה לירידתו.

רש"י פירש שאף קורות שקמה אין לו אלא בשנה ראשונה בלבד.

מצוות עשה מן התורה לפרוע את שכר השכיר בזמנו, שנאמר "ביומו תתן שכרו".

בגמרא מבואר שהחמירה התורה בחיוב תשלומי שכר השכיר יותר משאר חוב ממון, משום שנאמר ואליו הוא נושא את נפשו [דברים כד, טו].

וכתב הרמב"ן על התורה שאם לא תפרענו בצאתו ממלאכתו מיד ילך לביתו וישאר שכרו אתך וימות הוא ברעב בלילה, ובאור החיים שם כתב הגם שעושק שכר שכיר אינו אלא גזל ממון, אף על פי כן אין עונשו ממון אלא נפשות, והוא אומרו והיה בך חטא פירוש בנפשך.

המעכב את שכרו, אם נתכוין שלא לשלם כלל, עובר בחמשה לאוין ועשה.

ואלו הן חמשת הלאוים: א. לא תעשוק את רעך [ויקרא יט]. ב. לא תגזול [שם]. ג. "לא תלין פעולת שכיר אתך עד בוקר" [שם]. ד.

לא תעשוק שכיר עני ואביון מאחיד או מגרד אשר בארצך בשעריך [דברים כד]. ה. ולא תבא עליו השמש [שם].

ועובר גם בעשה, שנאמר ביומו תתן שכרו [שם].

ואם נתכוין רק לאחר את שכרו, הרי בשכיר יום הוא עובר על "לא תלין", ובשכיר לילה הוא עובר על ביומו תתן שכרו ולא תבא עליו השמש.

ואם כפר בחיוב השכר, ונשבע על כך לשקר, הוא חייב להביא קרבן, ולהוסיף חומש על תשלום השכר. שנאמר בויקרא [פרק ה] "נפש כי תחטא, והשיב את העושק אשר עשק. ואת אשמו יביא לה", איל תמים מן הצאן".

א. **המקבל שדה מחבירו לעבוד בה "שבוע אחד"**, שבע שנים, על מנת לקבל בסיום עבודתו **שבע מאות זוז**, הרי עבד בה שש שנים עד שהגיעה שנת השמיטה, שאסור לעבוד בה

בשדה, השנה **השביעית** עולה לו **מן המנין**, כאילו עבד שבע שנים, ונוטל את שכרו שבע מאות זוז. לפי ששכרו בלשון "שבוע אחד", דהיינו שבע שנים רצופות, והרי בהכרח שאחת השנים היא שנת שמיטה.

המגיד משנה [שכירות ח ג] כתב שהמשנה מיירי בין בקיבל עבודה בחכירות ובין שקיבל ה בקבלנות.

אבל אם **קבלה הימנו** לעבוד בה **שבע שנים** על מנת ליטול בשכרו **שבע מאות זוז**, ועבד שש שנים עד שנת השמיטה, **אין השביעית מן המנין** של שבע השנים, לפי ששכרו לעבודת שבע שנים, ולא עבד אלא שש.

ב. **שכיר** שקיבל לעבוד עבודת **יום**, ומסיימה עם שקיעת החמה, **גובה** את שכרו **כל הלילה**.

ואם עבר הלילה ולא קיבל השכיר את שכרו, עובר בעל הבית על "לא תלין פעולת שכיר אתך עד בוקר".

שכיר שקיבל עבודת **לילה**, ומסיימה עם הנץ החמה, **גובה** את שכרו **כל היום**. ואם עבר היום ולא קיבל את שכרו, עובר בעל הבית על "ביומו תתן שכרו, ולא תבא עליו השמש".

שכיר שקיבל עבודה לכמה **שעות**, **גובה כל הלילה וכל היום**. והגמרא מפרשת [לפי דברי רב] ש"לצדדין קתני". דהיינו, אם שכרוהו לשעות באמצע היום, גובה כל אותו היום עד השקיעה, ואם שכרוהו לכמה שעות בלילה, גובה עד סוף הלילה.

שכיר הנשכר לשבת, שבוע ימים, **שכיר חדש**, **שכיר שנה**, **שכיר שבוע**, שבע שנים, בכולם הדין הוא שאם סיים מלאכתו **ויצא באמצע היום**, **גובה כל אותו היום** עד השקיעה. ואם **יצא באמצע הלילה**, **גובה כל אותו הלילה וכל היום** שאחריו.

ובגמרא מבואר, שהסיפא היא לפי רבי שמעון, הסובר שהיום הולך אחר הלילה, ולכן, כל שיצא בלילה, זמנו הוא עד השקיעה שלמחרת. אבל תנא דמשנתנו סבר שאם יצא בלילה, גובה בלילה. ואם יצא ביום, גובה כל היום.

אחד המעכב שכרו של אדם שאינו משלם לו בזמנו, **ואחד המעכב את שכר עבודתה של בהמה**, שאינו משלם לבעליה בזמן, **ואחד המעכב את שכר השתמשותו בכלים**, **יש בו עבירה של ביטול מצוה**, **משום** [דברים כד] "**ביומו תתן שכרו**", **ויש בו עבירת לאו**, **משום "לא תלין פעולת שכיר אתך עד בוקר"**.

אימתי אסור לעכב שכר שכיר? - **בזמן שתבעו**. אבל אם **לא תבעו**, **אינו עובר עליו**.

אם **המחהו**, נתן לשכיר את האפשרות לגבות את תשלום שכרו **אצל חנוני או אצל שולחני**, ולא שילם החנוני או השולחני את שכרו בזמנו, בעל הבית **אינו עובר עליו**.

שכיר התובע את שכרו, ובעל הבית טוען ששילם לו כבר, תקנו חכמים שבתוך **זמנו** [בשכיר יום זמנו הוא כל הלילה, ובשכיר לילה כל היום], **נשבע** השכיר שלא קיבל את שכרו, **ונוטל** את השכר מבלי שיצטרך להביא ראיה לטענתו שלא קיבל שכרו. אבל אם **עבר זמנו, אינו נשבע ונוטל. ואם יש עדים שכבר תבעו [בזמנו], הרי זה נשבע, ונוטל**, גם לאחר שעבר זמנו.

גר תושב, יש בו משום "ביומו תתן שכרו ולא תבא עליו השמש", ואין בו משום "לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר".

הרמב"ם כתב [שכירות יא א] גר תושב יש בו משום ביומו תתן שכרו ואם איחר אינו עובר בלא תעשה, והריטב"א פירש שיש בו משום ביומו תתן שכרו וכן משום לא תבא עליו השמש.

המשנה הזאת עוסקת בהשבת המשכון.

נאמר בתורה: "אם חבול תחבול שלמת רעך, עד בא השמש תשיבנו לו. כי היא כסותה לבדה היא שמלתו לעורו. במה ישכב, והיה כי יצעק אלי, ושמעתי, כי חנון אני". [שמות כב כה] וכן נאמר "כי תשה ברעך משאת מאומה, לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו. בחוץ תעמוד, והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט החוצה. ואם איש עני הוא, לא תשכב בעבוטו, השב תשיב לו את העבוט כבא השמש, ושכב בשלמתו וברכך, ולך תהיה צדקה לפני ה' אלהיך". [דברים כד י]

א. **המלוה את חבירו**, והגיע זמן פרעון ההלוואה, ולא פרע לו הלווה את חובו, אם ירצה המלווה לקחת משכון כנגד חובו, **לא ימשכנו** בעצמו, **אלא יתבענו בבית דין**, והם ישלחו את שלוחם למשכנו.

ב. ושליח בית דין הבא למשכן את הלווה, **לא יכנס לביתו ליטול משכנו**, אלא ימתין בחוץ, והלווה יוציא אליו את המשכון. **שנאמר** [דברים כ"ד] "לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו, בחוץ תעמוד".

ג. ואם עבר המלווה, והלך בעצמו למשכן את הלווה, הרי אם **היו לו ללווה שני כלים**, והיה החוב שווה כנגד שני הכלים, והלווה משתמש בשניהם לסירוגין, ולקח המלווה את שניהם למשכון, **נוטל**, משאיר המלווה ברשותו **אחד** משני הכלים שלקח כמשכון, את הכלי שהלווה אינו זקוק לו כרגע, **ומניח אחד**, את הכלי שצריך לו הלווה עתה, הוא מחזיר לו, והרי הוא כמי שמניחו בידי הלווה.

וכגון, לקח המלווה מהלווה משכון, כר ומחרישה.

בלילה, צריך הלווה את הכר כדי לשכב עליו, ואילו את המחרישה, שעושים בה מלאכה, הוא צריך בשעות היום. לכן, **מחזיר את הכר**, שהלווה צריך לשכב עליו, **בלילה**. ואת **המחרישה** הוא מחזיר לו **ביום**, שאז הלווה זקוק לה.

ד. ואם קיבל המלווה את המשכון, ואחר כך **מת** הלווה, **אינו מחזיר** את הכר ואת המחרישה **ליורשיו**, לפי שנאמר "השב תשיב לו את העבוט", ודרשו חכמים, רק "לו", ללווה עצמו אתה חייב להשיב, ולא ליורשיו.

רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף ללווה עצמו פעמים שאינו מחזיר.

אלא, כך הוא הדין, משעה שהגיע זמן הפרעון **עד** לאחר **שלשים יום** [שהם פסק הזמן של בית דין], מחזיר לו את הכר ואת המחרישה. **ומשלשים יום ולהלן**, אינו חייב להחזיר, אלא יכול **למוכרן בבית דין**, ולגבות בדמיהן את חובו.

אלמנה שלוותה, ולא החזירה את חובה, **בין שהיא ענייה בין שהיא עשירה, אין ממשכנין אותה**, משום **שנאמר** [דברים כד יז] **"לא תחבל בגד אלמנה"**.

נאמר בתורה לגבי משכון **"לא יחבול ריחיים ורכב, כי נפש הוא חובל"** [דברים כד ו].

רחיים הוא האבן התחתונה, ורכב היא האבן העליונה.

החובל את הריחיים, עובר משום לא תעשה, דכתיב **"לא יחבול"**.

וכיוון שחבל את שני חלקי הרחיים, **חייב שתי מלקויות, משום שני כלים, שנאמר "לא יחבול ריחיים ורכב"**.

ולא ריחיים ורכב בלבד אמרו שלא לחבול, **אלא כל דבר שעושין בו אוכל נפש** אסור לחבול, משום **שנאמר "לא יחבול, כי נפש הוא חובל"**. משמע כל דבר שהוא בכלל אוכל נפש, אסור לחבולו.

פרק עשירי - הבית והעליה

פרק זה דן ביחס שבין שני שכנים, הגרים בבנין אחד, בשתי קומות, זה מעל זה, כאשר הדייר המתגורר למטה נקרא בלשון חכמים "בעל הבית", והדייר הגר למעלה נקרא "בעל העליה", והדיון הוא בזכויות ובחובות שיש להם זה על זה.

רוב הפרק נסוב על חמשה ענינים.

הראשון: מחלוקות הבאות מצד בית ועליה שנפלו, שניהם או אחד מהם, וכיוצא בזה.

השני: מחלוקות הבאות מצד שנפל דבר מה מתחומו של אדם לרשות הרבים, או לרשות שכנו, והמפולת מזיקה, על איזה צד חייב בהזיקו, ועל איזה צד פטור.

השלישי: דין פרעון שכר שכיר. האם יכול לפרעו המעביד במה שירצה, או דוקא בדמים, כמו שהתנה.

הרביעי: על איזה צד מותר להשתמש ברשות הרבים אף על פי שמגיע היזק מתשמישו לבני רשות הרבים.

החמישי: רשות המסופקת לשנים, אם של זה או של זה, וצמחו בה צמחים, מי מהם זוכה באותם הצמחים.

הבית, והעליה שעל גבי הבית, שהיו **של שנים**, כגון אחים שחלקו ביניהם את ירושת בית אביהם, והיה הבית של אחד, והעליה של השני.

שנפלו, ונהרסו, ואין אנו יודעים לפי צורת הנפילה, אלו אבנים שייכות לבעל הבית, ואלו לבעל העליה,

שניהם חולקין בשוה, **בעצים ובאבנים ובעפר**.

ובמקרה שיש להביא ראיה מצורת הנפילה מה שייך לבעל הבית ומה שייך לבעל העליה, **רואין אלו אבנים העשויות להשתבר**, ולפי זה יחלקו את האבנים.

כגון אם נשבר הבית מיסודו, ולכן נפל כל הבית תחתיו, יש לנו לדעת שהתחתונות נשברו, ולכן נפל הבית. ואילו אם נפל הכותל כמו מקל, שהיה עומד זקוף, ונפל - אזי ודאי שהעליונות נשברו, כיון שנפלו ממקום גבוה, ונחבטו בקרקע, והתחתונות נשארו שלימות, כיון שנפלו ממקום נמוך.

ואם היה אחד מהן מכיר את מקצת אבניו, וחברו מודה לו במקצתו, או בכולו - **נוטלן**,

ועולות לו מן החשבון. ובגמרא יבואר לפי איזה חשבון יחלקו את יתר האבנים.

הבית והעלייה שהיו שייכים לאדם אחד, והשכיר לחבירו את העליה, **ונפחתה העלייה**, נפל חלק מתקרת הבית, או אחד מקירות הבית, וניזוקה מכך העליה. **ואין בעל הבית רוצה לתקן.**

הרי בעל העלייה יורד, ודר למטה בבית, עד שיתקן לו את העלייה.

רבי יוסי אומר, אם נפחתה התיקרה של הבית, המשמשת כריצפה לעליה, **התחתון נותן את התקרה, והעליון את המעזיבה**, שהיא משטח טיט על גבי רצפת העליה, שהיא תקרת הבית שתחתיה.

ובגמרא יבואר טעמו, כיון שמעזיבה "אשוויי גומות הוא", כלומר, אפשר לדור אף בלא מעזיבה, אלא שכדי ליישר את הריצפה, שמים מעזיבה, ודבר זה מלאכת הדיוט הוא, ועל השוכר לעשותו.

הבית והעלייה שהיו **של שנים**, כגון שחלקו כך בנחלת אביהם, זה נטל בית וזה נטל עליה, **שנפלו ונהרסו. אמר בעל העלייה לבעל הבית לבנות** את ביתו כדי שיוכל לבנות מעליו את עלייתו, **והוא אינו רוצה לבנות. הרי בעל העלייה בונה את הבית לבדו, ודר בתוכה עד שיתן לו בעל הבית את יציאותיו**, ואחר כך יבנה את עלייתו.

רבי יהודה אומר: אף זה [בעל העליה, שדר בבית] **דר בתוך של חבירו, וצריך להעלות לו שכר.** ובפשטות טעמו משום דסבר - זה נהנה וזה לא חסר חייב.

אלא, מה יעשה בעל העלייה?

בונה את הבית ואת העלייה, מקרה את העליונה, ויושב בבית עד שיתן לו את יציאותיו. ובמקרה זה אינו חייב לשלם לו שכר, כיון שאינו נהנה, שהרי עלייתו בנויה, ויכול לגור בה.

במשנה הקודמת התבארו חיובי בעל הבית לבעל העליה שעליו, משנתנו דנה במקרה נוסף כעין בית ועליה.

וכן בית הבד שהוא בנוי בתוך סלע, וגינה אחת על גביו, כלומר - על כיפת הסלע שמעל בית הבד.

והיתה הגינה שייכת לאחד, ובית הבד שתחתיה - לאחר. כגון אחין שחלקו בנכסי אביהם, זה נטל גינה, וזה נטל את בית הבד.

ונפחת - נפלה כיפת הסלע, ונהרסה הגינה.

הרי בעל הגינה יורד לבית הבד וזורע למטה, עד שיעשה בעל בית הבד לבית בדו כיפין, והעליון יתן על גביהן עפר ויזרע.

הכותל והאילן שנפלו לרשות הרבים, והזיקו בנפילתן, פטור מלשלם. כי מה היה לו לעשות? אנוס הוא! אך אם נתנו לו בית דין זמן לקוץ את האילן, או לסתור את הכותל, כגון שראו שהכותל או האילן נוטים ליפול, ונתנו לו זמן לקוצצם. **ונפלו** והזיקו, אם נפלו בתוך הזמן, פטור. אך לאחר הזמן, חייב. כיון שהיה לו לקוץ!

מי שהיה כותלו סמוך לגינת חבירו, ונפל לתוך הגינת השכן, ואמר לו השכן לבעל הכותל, פנה אבניך!

ואמר לו, הגיעוד, קח את האבנים לעצמך. כי אני איני חפץ בהם.

אין שומעין לו. וחייב לשכור פועלים ולפנותם. כיון שאי אפשר לכוף את השכן לזכות בדבר שאינו חפץ בו.

ואם **משקבל עליו אמר לו הילך את יציאותיך ואני אטול את שלי** [כלומר, אחר שהשכן פינה את האבנים, חזר בו בעל הכותל, וביקש לשלם לשכן עבור מה שטרח בפנויו ולחזור לקחת לעצמו את האבנים] **אין שומעין לו.** כיון שכבר זכה בהם השכן.

השוכר את הפועל לעשות עמו בתבן ובקש, ואמר לו הפועל, תן לי שכרי!

ואמר לו בעל הבית, טול מה שעשית בשכרך.

אין שומעין לו. ואף על פי שבכל חוב רגיל יכול הלווה לתת למלוה שוה כסף במקום כסף, בפועל אינו יכול לעשות כן. כיון דכתיב ביה "לא תלין פעולת שכיר" [ויקרא יט יג], ומשמע שעליו לתת לו מה שהתנו ביניהם. כסף ממש.

ואם **משקבל עליו הפועל, והסכים לקבל בשכרו את מה שליקט במקום כסף, אמר לו בעל הבית, הילך שכרך, ואני אטול את שלי.** **אין שומעין לו** כיון שכבר זכה הפועל במה שליקט.

המוציא זבל לרשות הרבים, המוציא מוציא והמזבל מזבל. כלומר - אין לו רשות להניח את זבלו ברשות הרבים, אלא מיד כשמוציא לרשות הרבים צריך שיהיה מזומן שם להוליך את הזבל לשדה כדי לזבל.

אין שורין טיט ברשות הרבים, ואין לובנים לבנים. אין מניחים את הלבנים כדי שיתבשו בשמש ברשות הרבים.

אבל גובלין טיט על מנת לבנות בו מיד, **ברשות הרבים**, אבל לא כדי לעשות בו **לבנים**, כיון שמשחה אותן ברשות הרבים עד שיתיבש.

הבונה בית, וצריך להשתמש ברשות הרבים לצורך עציו ואבניו **ברשות הרבים**, **המביא אבנים מביא, והבונה מקבלן מידו, ובונה מיד**. אבל אסור לו להשהות את האבנים ברשות הרבים.

ואם הזיק, משלם מה שהזיק. כמבואר במסכת בבא קמא, שכל המקלקלים ברשות הרבים, אף על פי שעושים ברשות בית דין חייבים לשלם.

רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף מתקן הוא את מלאכתו, הבונה ברשות הרבים רשאי לתקן ולזמן את צרכי מלאכתו **לפני שלשים יום**. ואינו חייב בנזקים.

שתי גינות זו על גב זו, ויש מדרון המפריד בין שתי הגינות, **והירק גדל ביניהם** באותו מדרון.

רבי מאיר אומר: הירק של העליון.

רבי יהודה אומר: הירק של התחתון.

אמר רבי מאיר: הרי אם ירצה העליון ליקח את עפרו, אין כאן ירק. ולכן נוטל הוא את הירק.

אמר רבי יהודה: אם ירצה התחתון למלאות את גנתו, אין כאן ירק. ולכן יטול הוא את הירק.

אמר רבי מאיר: מאחר ששניהן יכולין למחות זה על זה, רואין מהיכן ירק זה חי, וממקום שהוא גדל, העליון - לו ינתן.

אמר רבי שמעון: כל שהעליון יכול לפשוט את ידו וליטול, הרי הוא שלו. וכרבי מאיר, הואיל ומעפרו הוא חי. **והשאר של תחתון**. כיון שהעליון מפקירו לתחתון ⁶⁹. מפני שגנאי הוא לו ליטול רשות ליכנס לתוך של חברו וליטול.